

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВНИЧИХ НАУК**

Кафедра загальнотеоретичного правознавства та публічного права

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«Міжнародний досвід правового захисту від домашнього насильства»

International legal protection from domestic violence

Виконала:

студентка 2-го року навчання

магістерської програми

Гулівата Діана Сергіївна

diana.gulivata@ukma.edu.ua

Керівник магістерської роботи:

Заєць Анатолій Павлович

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри

загальнотеоретичного правознавства та

публічного права НаУКМА

Київ 2023

Декларація академічної доброчесності

Я, Гулівата Діана Сергіївна, студентка 2-го року навчання магістерської програми за спеціальністю 081 «Право» факультету правничих наук НаУКМА:

- підтверджую, що написана мною магістерська робота на тему «Міжнародний досвід правового захисту від домашнього насильства» International legal protection from domestic violence
- відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого я ознайомена;
- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck;
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

10 травня 2023 року

Гулівата Д.С.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
Розділ 1. Право захисту від домашнього насильства: поняття, класифікація та міжнародно-правове регулювання.....	6
1. Поняття домашнього насильства.....	6
2. Право на захист від домашнього насильства і класифікація видів домашнього насильства.....	13
3. Система міжнародного права про запобігання та протидію домашньому насильству.....	18
4. Міжнародно-правова практика захисту від домашнього насильства.....	28
 Розділ 2. Українське законодавство і судова практика запобігання та протидії домашньому насильству	 38
5. Нормативно-правове регулювання захисту від домашнього насильства в Україні.....	38
6. Українська судова практика щодо вирішення справ про домашнє насильство.....	42
7. Напрямки удосконалення законодавства щодо захисту від домашнього насильства в Україні.....	46
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України;

ЄКПЛ – Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини;

ЗК – Закон України;

КК, ККУ – Кримінальний кодекс України;

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України;

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення;

СК – Стамбульська конвенція;

СК України – Сімейний кодекс України.

ВСТУП

Домашнє насильство є одним із тих явищ, яке у період війни може лише загострюватися і при цьому залишатися невидимим.

Будь-який акт домашнього насильства може призвести до порушення прав людини, у той час як права людини є однією з найвищих культурних цінностей, оскільки вони ставлять особистість в центр всіх процесів суспільного розвитку.

Актуальність роботи полягає у тому, що міжнародно-правове регулювання захисту від домашнього насильства відіграє важливу роль для повноцінного функціонування суспільства, оскільки це є гарантією від порушень прав людини, дозволяє встановити механізми захисту населення.

Проте, існуючі міжнародно-правові акти не забезпечують у повній мірі ефективне регулювання від домашнього насильства.

Серед цих прав – право на життя, заборона нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, право на приватне та сімейне життя та інші.

Дослідницьке питання: «Які проблеми міжнародно-правового регулювання у захисті від домашнього насильства потребують вирішення?»

Мета дослідження: на основі міжнародних документів, що стосуються захисту від домашнього насильства дослідити особливості міжнародно-правового регулювання наслідків порушення прав людини від домашнього насильства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- здійснити аналіз формування поняття домашнього насильства та права на захист від домашнього насильства; класифікувати види та форми домашнього насильства;
- дослідити систему міжнародного права щодо запобігання та протидії домашньому насильству;
- вивчити досвід міжнародно-правової практики захисту від домашнього насильства;
- дослідити сучасний стан захисту від домашнього насильства;

- проаналізувати тенденції розвитку міжнародно-правового регулювання захисту від домашнього насильства та актуальні проблеми правового регулювання;

- визначити шляхи вдосконалення українського законодавства щодо захисту від домашнього насильства.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини у сфері захисту від домашнього насильства.

Предметом дослідження є міжнародно-правове регулювання домашнього насильства.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань визначених у роботі застосовувалися загальнонаукові і спеціально-наукові методи.

Загальнонаукові: історичний, порівняльно-історичний метод – задля дослідження етапів розвитку права захисту від домашнього насильства; аксіологічний (ціннісний) підхід щодо вивчення прав людини яких стосується тема роботи; аналізу і синтезу. Універсальні філософські методи, у даному випадку діалектичний – задля визначення місця досліджуваної проблеми серед інших, вивчення багатогранності прав людини і свободи, їх зв'язку.

Спеціально-наукові – спеціально-юридичні для обробки правового матеріалу; метод юридичної герменевтики – задля пізнання понять «право захисту від домашнього насильства», поняття домашнього насильства, взаємозв'язків у правових документах, чинних правових актів; історичного.

Питання домашнього насильства досліджували закордонні вчені: Воллес Гарві [6], Гері Келлі [8], Капальді Дебора [1]; і вітчизняні вчені: А. Б. Блага, А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, О.М. Джужа, О. О. Кочемировська, О.Г. Куліка, І.В. В. В. Муранова, Опришка, О.Г. Стрельченко, О. С. Тунтула, Л.В. Шевченко [62, 63, 66, 69, 71].

РОЗДІЛ 1. ПРАВО ЗАХИСТУ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

1. Поняття та класифікація видів домашнього насильства

Домашнє насильство є дуже серйозним порушенням прав людини. Воно надзвичайно буденне і поширене – набагато більш буденне, ніж нам здається, яке відбувається щодня, неодноразово, у всіх куточках земної кулі.

Вони поширене по всьому світу і не залежить від рівня матеріального достатку сім'ї. При цьому індикатори нижчого соціоекономічного статусу, наприклад, безробіття та низький дохід є факторами ризику вищих рівнів домашнього насильства [1].

Конкретна статистика по домашньому насильству фрагментарна, важкодоступна, часто просто відсутня.

Домашнє насильство, яке також називають домашнім насильством або насильством з боку інтимного партнера, — це будь-яка модель поведінки, яка використовується для отримання або збереження влади та контролю над інтимним партнером. Також відоме як насильство в сім'ї, насильство з боку подружжя, насильство в сім'ї та насильство з боку інтимного партнера — відбувається між людьми, які перебувають або були в близьких стосунках [2]. Це може статися в гетеросексуальних або одностатевих стосунках.

Термін «домашнє насильство» включає в себе тяжкі злочини або невеликі злочини насильства, вчинені нинішнім або колишнім подружжям або інтимним партнером жертви [3].

Домашнє насильство може приймати різні форми, включаючи всі акти фізичного, сексуального, психологічного, емоційного або економічного насильства, переслідування та погрози насильства. Насильницькі стосунки завжди включають дисбаланс влади та контролю. Зловмисник використовує залякуючі, образливі слова та поведінку, щоб контролювати свого партнера.

Домашнє насильство може проявлятися у фізичній агресії чи нападах (удари, ноги, кусання, штовхання, стримування, ляпаси, кидання предметами, побиття тощо) або погрози; контроль або панування; залякування; переслідування; пасивне/приховане насильство (наприклад, зневага). Це також може означати викрадення, незаконне ув'язнення, незаконне проникнення та переслідування.

Незважаючи на те, що термін «домашнє» може зводити застосування до дій, що відбуваються у місці проживання, визнається, що насильство часто трапляється між сексуальними партнерами, парами, які знайомляться, та які не обов'язково проживають разом.

Не будь-який вид домашнього насильства рівнозначний по частоті, тяжкості, меті та результатах, які суттєво різняться.

Слід також зазначити, що особи, які вчинили домашнє насильство, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність відповідно до закону.

Таким чином, домашнє насильство - це модель образливої поведінки в будь-яких стосунках, яка використовується одним партнером для отримання або збереження влади та контролю над іншим інтимним партнером. Домашнім насильством можуть бути фізичні, сексуальні, емоційні, економічні чи психологічні дії або погрози дій, які впливають на іншу особу [4].

Однак питання класифікації взаємопов'язаних видів домашнього насильства розглянуто не у повній мірі. Дуже часто різні види насилля поєднуються між собою, нижче наведені види кожного окремого виду насильства.

Економічне насильство

Це форма домашнього насильства, ознаками якої є створення або спроби зробити людину фінансово залежною шляхом збереження повного контролю над фінансовими ресурсами, утримання від доступу до грошей та/або заборони відвідування школи чи роботи, наприклад, включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних

послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

Психологічне насильство

Психологічне насильство - умисна поведінка, яка призводить до тяжкого порушення психічної цілісності шляхом примушування або погроз. Це форма домашнього насильства, яка передбачає залякування; погрози фізичної шкоди собі, партнеру чи дітям; знищення домашніх тварин і майна з метою виникнення страху у жертви. Наприклад, примусова ізоляція від друзів, родини, школи та, або роботи, словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи.

Відповідно до ст. 33 Стамбульської конвенції її сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб умисну поведінку, яка призводить до тяжкого порушення психічної цілісності шляхом примушування або погроз, було криміналізовано [5].

Емоційне насильство

Емоційне насильство включає підрив почуття власної гідності людини через постійну критику; применшення своїх здібностей; обзивання або інші словесні образи; псування стосунків партнера з дітьми; або не дозволяти партнеру бачитися з друзями та родиною.

Є люди, які, можливо, не зазнали фізичних ударів, але зазнали емоційних тортур, наприклад, діями що можуть їх спричинити можуть бути приниження, образи, приниження, глузування, оголення, перекладання відповідальності за образливу поведінку на жертву, заперечення насильства.

Фізичне насильство

Традиційно «домашнє насильство» асоціювалося перш за все з фізичним насильством. Вживалися терміни «насильство над дружиною», «биття дружини», проте з включення до поняття неодружених людей, нефізичних видів насильства, нетрадиційних пар, все змінилося [6]. Цей вид домашнього насильства передбачає заподіяння шкоди або спробу завдати шкоди партнеру шляхом ударів, ногою, хапання, щипків, штовхання, ляпасів, висмикування волосся, укусів, відмови в

медичній допомозі або примусу до вживання алкоголю та/або наркотиків або застосування іншої фізичної сили. Це може включати пошкодження майна. Також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Сексуальне насильство

Сексуальне насильство на сьогодні визнається, кодифікується і карається як одне з найсерйозніших порушень міжнародного права [7]. Найновіший міжнародний документ, який містить означення *сексуального насильства* — це Стамбульська конвенція.

Відповідно — це такі форми свідомої поведінки:

вчинення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета;

- вчинення інших актів сексуального характеру з особою без згоди;
- примушення іншої особи здійснювати акт сексуального характеру, без згоди, з третьою особою.

Воно може мати різні форми від неістотних порушень до нападу. Крім того, це один із видів гендерованого насилля. Різновидом сексуального насилля є сексуальні домагання [8].

Сексуальне насильство передбачає примушування партнера до участі в статевому акті без згоди партнера. Цей вид насильства включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [9]. Наявність згоди і погоджених ді відіграють роль у встановленні чи мало місце сексуальне насильство чи ні. Навіть якщо такі ді відбулися між подружжям, це все ж вважається злочином, оскільки на сексуальні

зносини не було надано вільної згоди. Стаття 36.2 Стамбульської конвенції робить особливий наголос на згоді особи, а також на супутніх обставинах, що означає, що сексуальні зносини між подружжям також охоплюються та повинні визнаватись злочином

Також це можуть бути маніпуляції або контроль контрацепції, небажані дотики, використання примусу тощо.

Окремо можемо виділити також духовне (або релігійне) та культурне насильство.

Духовне насильство відбувається, коли хтось використовує духовні переконання особи, щоб маніпулювати нею, домінувати чи контролювати її.

Культурне насильство має місце, коли особа зазнає шкоди внаслідок практик, які є частиною її або її культури, релігії чи традиції [10].

Класифікація домашнього насильства за його жертвами: жінки, діти, чоловіки, люди нетрадиційної орієнтації, люди з обмеженими можливостями.

Домашнє насильство можна класифікувати і залежно від його жертви: жінки, діти, чоловіки, людей нетрадиційної орієнтації, осіб, які належать до ЛГБТ, люди з обмеженими можливостями, людьми похилого віку, щодо батьків з боку дітей.

Домашнє насильство щодо жінок, яке є однією з найсерйозніших та найбільш поширених форм насильства щодо жінок. Жінки та діти особливо вразливі до насильства, коли не застосовуються закони для їх захисту.

У такому випадку воно охоплює насильство над сексуальним партнером між колишніми чи теперішніми подружжями, а також насильство між поколіннями, наприклад, між батьками та їхніми дітьми.

Жінки – не єдині жертви домашнього насильства.

Діти часто є прихованими жертвами домашнього насильства та жорстокого поводження. Часто діти зазнають серйозного впливу насильства щодо їхньої матері, прямо чи опосередковано, будучи його очевидцями. Це впливає на психічне, емоційне та психологічне здоров'я дітей та їхній біосоціальний та освітній розвиток, на ймовірність того, що вони зазнають або стануть жертвою чи винними у домашньому насильстві та жорсткому поводженні у дорослому віці.

У середині 1990-х років у дослідженні Adverse Childhood Experiences (ACE) було виявлено, що діти, які зазнали домашнього насильства та інших форм жорстокого поводження, мали вищий ризик розвитку психічних і фізичних проблем зі здоров'ям.

Деякі емоційні та поведінкові проблеми, які можуть виникнути внаслідок домашнього насильства, включають підвищену агресивність, занепокоєння та зміни в тому, як дитина спілкується з друзями, родиною та владою. Через травматичний досвід можуть виникати депресія, емоційна незахищеність і розлади психічного здоров'я. У школах можуть почати розвиватися проблеми зі ставленням і когнітивними здібностями разом із відсутністю таких навичок, як вирішення проблем. Домашнє насильство щодо чоловіків не завжди легко визначити, але воно може бути серйозною загрозою. Розпізнати домашнє насильство над чоловіками може бути нелегко.

Чоловіки також можуть зазнавати насильства та жорстокого поводження як у гетеросексуальних, так і в одностатевих стосунках, або можуть зазнавати насильства з боку членів сім'ї. Чоловіки мають меншу ймовірність отримати травму або смертельний результат, однак відомо, що вони зазнають емоційного та психологічного насильства, що призводить до страждань і проблем із психічним здоров'ям, вони також можуть рідше повідомляти про насильство.

Домашнє насильство в спільноті ЛГБТ також може бути прихованою проблемою. Люди, які зазнають жорстокого поводження у одностатевих стосунках, часто бояться розкрити свою сексуальну орієнтацію чи характер їхніх стосунків, що ускладнює надання їм допомоги та підтримки.

Люди з обмеженими можливостями зазнають непропорційно вищих показників домашнього насильства. Вони також зазнають насильства в сім'ї протягом тривалого періоду часу і можуть зазнавати більш серйозного та частого насильства, ніж люди без інвалідності.

Домашнє насильство – це модель контролюючої поведінки, яка використовується для збереження влади у стосунках одним партнером над іншим.

Деякі особи та сім'ї стикаються з кількома проблемами, такими як зловживання психоактивними речовинами, невирішені проблеми з психічним здоров'ям і глибинні

проблеми, які часто викликані несприятливим досвідом дитинства. Домашнє насильство, особливо двонаправлене насильство, є поширеним явищем у цих обставинах. Часто важко визначити, хто є «жертвою» чи злочинцем, і це створює перешкоди для надання підтримки цим особам. Існує висока кореляція між алкоголем і домашнім зловживанням. Алкоголь не слід використовувати як виправдання для тих, хто чинить насильство та зловживання, однак його вплив не слід ігнорувати.

Немає жодних доказів, які б свідчили про те, що деякі етнічні чи культурні спільноти більше зазнають домашнього насильства, ніж інші, проте форми насильства можуть відрізнятися. Деякі групи меншин можуть зазнавати насильства в сім'ї з боку членів сім'ї чи громади, і це може включати примусовий шлюб, насильство «на ґрунті честі» або калічення жіночих статевих органів [11].

Поняття домашнього насильства визначено Стамбульською конвенцією. Таким чином, домашнє насильство - це модель образливої поведінки в будь-яких стосунках, яка використовується одним партнером для отримання або збереження влади та контролю над іншим інтимним партнером. Домашнім насильством можуть бути фізичні, сексуальні, емоційні, економічні чи психологічні дії або погрози дій, які впливають на іншу особу. Незважаючи на те, що кожен випадок є унікальним, кривдники використовують низку образливої поведінки, щоб контролювати своїх жертв.

Домашнє насильство може торкнутися будь-кого, кожна людина може стати жертвою домашнього насильства, але деякі категорії осіб, особливо жінки, діти, частіше стають жертвами. Найчастіше, за даними Міністерства юстиції США жертвами жорстокого поводження стають жінки, а кривдниками – чоловіки [12]. Отже, першочерговим пріоритетом у наданні послуг жертвам, а також у профілактиці та боротьбі з нападами чоловіки повинні залишатися [13]. Насильство щодо жінок є пріоритетною проблемою охорони здоров'я в усьому світі.

Розглядають різні класифікації поняття домашнього насильства. Зокрема, залежно від його жертви: жінки; діти; чоловіки; люди нетрадиційної орієнтації; особи, які належать до ЛГБТ; люди з обмеженими можливостями; люди похилого віку; батьки з боку дітей.

Іноді важко ідентифікувати різні форми насильства, особливо якщо вони непрямі або не такі очевидні, як фізичне та/або сексуальне насильство, але можна виокремити фізичне, емоційне, психологічне, сексуальне, фінансове та духовне насильство.

Отже, домашнє насильство - це модель образливої поведінки в будь-яких стосунках, яка використовується одним партнером для отримання або збереження влади та контролю над іншим партнером. Проявом домашнього насильства можуть бути фізичні, сексуальні, емоційні, економічні чи психологічні дії або погрози дій, які впливають на іншу особу.

Жертвою домашнього насильства може стати кожна людина. За даними Міністерства юстиції США, найчастіше жертвами жорстокого поводження стають жінки, а кривдниками – чоловіки. Тому, насильство щодо жінок є пріоритетною проблемою охорони здоров'я в усьому світі.

Розрізняють класифікації видів домашнього насильства залежно від його жертви (жінки, діти, чоловіки, люди нетрадиційної орієнтації, особи з ЛГБТ спільноти, люди з обмеженими можливостями, люди похилого віку, батьки з боку дітей) та форм домашнього насильства (фізичне, емоційне, психологічне, сексуальне, фінансове та духовне насильство).

2. Право на захист від домашнього насильства

Боротьба з домашнім насильством і його сприйняттям подолало значний шлях в свідомості людей до його розуміння як неприпустимого та закріплення права на захист від домашнього насильства в різноманітних міжнародних документах та документах на національному рівні.

Домашнє насильство є дуже серйозним порушенням прав людини як гуманітарна проблема. В основі права на захист від домашнього насильства лежить публічний інтерес, а не лише як суб'єктивний інтерес особи задля застосування заходів, спрямованих на відновлення порушених прав. Оскільки його зміст полягає в необхідності дотримання публічного порядку та безпеки.

Свобода від насильства є правом людини, яке міститься в багатьох міжнародних угодах. Крім того, свобода від домашнього та сімейного насильства присутня в інших правах людини, включаючи право на життя. Це питання у правовому контексті розглядається не лише в контексті права на життя, але і в контексті предмету кримінального права щодо заборони катування, жорстокого поводження, а також права на повагу до приватного та сімейного життя.

Людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Порушення прав людини та громадянина проявляються тією чи іншою мірою у кожній країні світу, і одним з його проявів є домашнє насильство. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань, що відображено у ст. 2 ЄКПЛ захищає право на життя. Це означає захист будь-якої особи від протиправного насильства. Уряд має вжити відповідних заходів для захисту життя, ухваливши закони, щоб захистити людину, вжити заходів для захисту, якщо життя особи знаходиться під загрозою, забезпечити право на розслідування.

Позитивний обов'язок держави щодо захисту життя людини не є абсолютним. Через обмеженість ресурсів держава не завжди може виконати це зобов'язання. Наприклад, влада зобов'язана захищати право сім'ї на життя та право не мати нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, однак, щоб отримати нове житло для жінки та її сім'ї, яким загрожує серйозна шкода від жорстокого колишнього партнера місцева влада має мати відповідні ресурси. Крім того, іншим фундаментальним правовим документом у закріпленні права на захист від домашнього насильства є Стамбульська конвенція [14]. Це перший, інноваційний, всеосяжний правовий акт про права людини та кримінальне законодавство, що має обов'язкову юридичну силу і встановлює стандарти для запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству, захищаючи жертв та караючи кривдників та закріплюючи

У цьому напрямку Конвенція передбачає юридично обов'язкове визначення домашнього насильства, встановлює правові принципи та стандарти у сфері його

запобігання, відповідальність держав за нездатність старанно запобігати та боротися з усіма видами насильства, включно з домашнім.

У Конвенції є чіткий заклик до держав щодо підтримки мінімальних стандартів і заходів до виконання державними органами щодо боротьби та ефективного реагування на домашнє насильство, спрямованої на захист жертви чи запобігання.

Стамбульська конвенція вимагає, щоб держави надавали підтримку та допомогу організаціям і правоохоронним органам для їх ефективного співробітництва з метою прийняття інтегрованого підходу до викорінення насильства щодо жінок і домашнього насильства, і містить спеціальне положення в ст. 8, що вимагає виділення належних фінансових і людських ресурсів щодо реалізації політики, зокрема заходів, що проводяться неурядовими організаціями.

Особливістю права на захист від домашнього насильства є те, що його реалізація здійснюється як за зверненням особи, так і без такого, за ініціативою уповноваженого органу, оскільки Стамбульською конвенцією встановлено зобов'язання для держави захист жертв та попередження вчинення домашнього насильства.

Стамбульська конвенція вимагає від держав старанно запобігати, розслідувати, карати та забезпечувати відшкодування за дії, пов'язані із насильством стосовно жінок та домашнім насильством, що охоплюються конвенцією.

Конвенцією передбачено відповідальність за розробку узгоджених політик в усіх сферах життя, для передбачення та імплементації заходів та політики запобігання домашньому насильству, для захисту жертви, а також захисту від переслідування; ведення розслідування, і за потреби – покарання правопорушника [15]. Праву на захист від домашнього насильства кореспондує позитивний обов'язок держав здійснювати заходи, спрямовані на захист особи, запобігання та протидію домашньому насильству.

Право на захист передбачає сукупність дій, засобів, за допомогою яких здійснюється поновлення права особи, що зазнала порушення. Зазвичай, захист постраждалої особи від домашнього насильства здійснюється через судовий та адміністративний порядок.

Суб'єктом права на захист від домашнього насильства є особа, яка постраждала від домашнього насильства, тобто яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. Ознака зазнання насильства є специфічною, що й визначає наявність у особи права на захист.

Вік, із якого особа може реалізувати означене право, законодавством не закріплений. У той же час, вбачаємо необхідність окреслити особливості змісту цього права, якщо постраждалою особою є дитина.

Жертви домашнього насильства мають певні права відповідно до національного законодавства, наприклад, відповідно до українського законодавства держава гарантує безоплатну соціальну, медичну, психологічну, правову допомогу та тимчасовий притулок, а також засоби правового захисту, щоб захистити себе та своїх дітей. Постраждалі мають право на конфіденційність та відшкодування кривдниками матеріальних збитків і шкоди. Наприклад, у українському законодавстві відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено право захист від домашнього насильства у Розділі IV Надання допомоги та захисту постраждалим особам [16]. У п.1 ч.1 ст.21 Закону передбачено право постраждалих осіб на захист в усіх випадках домашнього насильства.

Відповідні суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству мають надати дієвий, ефективний та невідкладний захист та не допустити повторні випадки домашнього насильства. Надання допомоги постраждалим не залежить від їх звернення до поліції чи суду.

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відповідно до ст.24 передбачено наступні спеціальні засоби правового захисту, які застосовуються до кривдника:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника видається поліцією на 10 діб за заявою постраждалої особи або за ініціативою поліції, кривдник нестиме відповідальність за його невиконання- штраф, громадські роботи або адміністративний арешт.

Це означатиме зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборону на вхід та перебування у місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборону в будь-який спосіб контактувати із постраждалою особою.

Звичаї, релігійні переконання, традиції не є підставою для звільнення кривдника від відповідальності.

Цей підхід відображає захист інтересів жертви, підкреслює необхідність чутливості і поваги у поводженні з жертвами та приділення першочергової уваги їхнім правам, потребам і безпеці під час будь-яких заходів втручання.

Це питання у правовому контексті розглядається не лише в контексті права на життя, але і в контексті предмету кримінального права, заборони катування, жорстокого поводження, а також права на повагу до приватного та сімейного життя.

Отже, бути в безпеці від домашнього насильства є правом людини, кожна людина має право почуватися в безпеці та на гідне ставлення. В основі права на захист від домашнього насильства лежить публічний інтерес, не тільки суб'єктивний інтерес особи задля застосування заходів, спрямованих на відновлення порушених прав, тому що його зміст полягає в необхідності дотримання публічного порядку та безпеки. Свобода від насильства є правом людини, яке міститься в багатьох міжнародних угодах.

В основі права на захист від домашнього насильства лежить публічний інтерес, не тільки суб'єктивний інтерес особи задля застосування заходів, спрямованих на відновлення порушених прав, тому що його зміст полягає в необхідності дотримання публічного порядку та безпеки. Свобода від насильства є правом людини, яке міститься в багатьох міжнародних угодах.

Право на захист передбачає сукупність дій, засобів, за допомогою яких здійснюється поновлення права особи, що зазнало порушення. Зазвичай, захист

постраждалої особи від домашнього насильства здійснюється через судовий та адміністративний порядок.

Особливістю права на захист від домашнього насильства є те, що його реалізація здійснюється як за зверненням особи, так і без такого, за ініціативою уповноваженого органу, оскільки Стамбульською конвенцією встановлено зобов'язання для держави захищати жертв та попереджати вчинення домашнього насильства.

Суб'єктом права на захист від домашнього насильства є особа, яка постраждала від домашнього насильства, тобто яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. Ознака зазнання насильства є специфічною, що й визначає наявність у особи права на захист.

Жертви домашнього насильства мають певні права відповідно до національного законодавства, а також засоби правового захисту, щоб захистити себе та своїх дітей.

Отже, у результаті дослідження системи міжнародного права на захист від домашнього насильства встановлено, що закони є основою нормативної бази щодо боротьби з домашнім насильством, але самі по собі недостатні. Безпрецедентна кількість країн має закони проти домашнього насильства, сексуального насильства та інших форм насильства. Однак у виконанні цих законів залишаються гендерні проблеми, які обмежують доступ жінок і дівчат до безпеки та правосуддя. Гендерне насильство також впливає на економічну продуктивність і зростання, оскільки жінки позбавлені або не можуть скористатися основними правами на освіту, підвищення кваліфікації та працевлаштування.

3. Система міжнародного права про запобігання та протидію домашньому насильству

Проблема надання міжнародним інструментам міжнародно-правового регулювання про запобігання та протидію домашньому насильству універсальності у наш час залишається актуальною, оскільки все ще залишаються країни, які не є сторонами жодної з конвенцій про запобігання та протидію домашньому насильству.

Звичайно, особи, які постраждали мають право подати заяву до поліції чи інших відповідальних органів, однак чіткого механізму захисту у цьому випадку не гарантовано.

Насильство в сім'ї є однією з найпідступніших форм насильства, воно поширене в усіх суспільствах. У сімейних стосунках жінки будь-якого віку піддаються насильству всіх видів, включаючи побиття, зґвалтування, інші форми сексуального насильства, психічне та інші форми насильства, які зберігаються традиційними поглядами. Відсутність економічної незалежності змушує багатьох жінок підтримувати насильницькі стосунки. Скасування чоловіком своїх сімейних обов'язків може бути формою насильства та примусу. Ці форми насильства ставлять під загрозу здоров'я жінок і погіршують їх здатність брати участь у сімейному та громадському житті на засадах рівності.

Основною метою сучасного міжнародно-правового регулювання про запобігання та протидію домашньому насильству є вдосконалення існуючих документів міжнародно-правової відповідальності, захисту інтересів постраждалих осіб від домашнього насильства.

Система міжнародно-правового регулювання про запобігання та протидію домашньому насильству складається з міжнародно-правових документів та міжнародних організацій.

Домашнє насильство визнається міжнародним правом як порушення прав людини. Міжнародні документи з прав людини та Загальна декларація прав людини, встановили рівність для всіх і належну повагу до всіх прав, закріплених у таких текстах, як фундаментальний і невід'ємний принцип. Домашнє насильство є порушенням прав людини та порушенням статей 3 (заборона катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність) поведження та 14 (заборона дискримінації) ЄКПЛ.

Розглянемо міжнародні договори та резолюції, що стосуються домашнього насильства, зосереджуючись на трьох основних способах порушення прав людини домашнім насильством: як порушення основних свобод, таких як право на життя та особисту безпеку, як порушення права до рівності, а також як порушення заборони тортур.

Також припинення насильства щодо жінок є незаперечним моральним імперативом. Насильство щодо жінок і дівчат є серйозною проблемою прав людини. Принаймні одна з п'яти жінок світу колись у своєму житті зазнавала фізичного чи сексуального насильства з боку чоловіка або чоловіків.

Тому, варто врахувати до системи міжнародного права про запобігання та протидію домашньому насильству акти спеціально розроблені для захисту жінок від домашнього насильства.

Поняття насильства щодо жінок як форми дискримінації та порушення прав людини все більше засвоюється на міжнародному рівні, починаючи з 1990-х років.

Права людини — це основні права та свободи, якими мають право володіти всі люди у світі, незалежно від статі, релігії, національності, раси чи мови.

Хоча ранні закони про права людини, прийняті ООН, не згадували спеціально про домашнього насильства вони все ще мають відношення до домашнього насильства.

Багато міжнародних угод, таких як Загальна декларація прав людини, містять стандарти прав людини та звичаї, узгоджені державами світу.

У 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини. Хоча спочатку цей документ не був обов'язковим для держав-членів, він отримав таке широке визнання як окреслення основоположних принципів прав людини, що його було визнано обов'язковим вираженням звичаєвого права та авторитетним тлумаченням самого Статуту ООН.

У статті 3 Декларації зазначено: «Кожен має право на життя, свободу та особисту недоторканність».

Це право було підтверджено Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (1966 р.), який захищає право на життя (стаття 6) та право на свободу та особисту недоторканність (стаття 9).

Ці права, а також інші, які також у Міжнародному пакті про соціальні, економічні та культурні права, такі як право на рівний захист згідно із законом і право на найвищого рівня фізичного та психічного здоров'я мають пряме відношення до випадків домашнього насильства. Таким чином, держави, які є учасниками цих

документів, несуть непряме зобов'язання захищати жінок від насильства в сім'ї в рамках своїх зобов'язань.

Будь-який акт домашнього насильства може призвести до порушення прав людини. Серед цих прав – право на життя, заборона нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, право на приватне та сімейне життя та інші [17].

Захист від домашнього насильства стосується наступних прав людини: права на свободу від катувань і жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження та права людини на безпеку від домашнього насильства є правом людини.

Домашнє насильство є порушенням права на свободу від катувань і жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, яке передбачено ст. 5 Загальної декларації прав людини [18] і ст.7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [19]. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання, 1984 [20] суворо забороняє катування будь-якого виду, причому катування визначаються як будь-які дії, за допомогою яких навмисно заподіюється сильний біль або страждання, фізичні чи психічні, з метою отримання інформації, покарання, залякування або примус, або будь-яка дискримінаційна причина.

Кожен має право на гуманне та гідне ставлення. Це означає, що держава повинна активно вживати негайних заходів захисту від нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження та розслідувати будь-які випадки, коли таке поводження було застосоване. Як відсутність активного захисту, так і відсутність розслідування можуть призвести до порушення прав людини. Акти домашнього насильства можуть вважатися нелюдськими або такими, що принижують гідність, у таких випадках, як жорстоке поводження, сексуальне насильство, викрадення, переслідування та погрози нападу.

Однак для того, щоб поводження було визнано нелюдським або таким, що принижує гідність, страждання повинні досягти принаймні мінімального рівня тяжкості. При оцінці того, чи було досягнуто такої тяжкості, до уваги братимуться

такі речі, як тривалість ситуації, фізичні та психологічні наслідки, вік, стать і стан здоров'я жертви. Ці критерії часто оцінюються разом.

Кримінальні правопорушення, пов'язані із домашнім насильством мають широкий резонанс не лише у зв'язку із небезпекою, яку воно несе життю та здоров'ю осіб, що стають учасниками таких подій, а й у зв'язку із тим, що вони наносять шкоду здоровому розвитку дітей та підлітків, перешкоджають формуванню сімейних цінностей в суспільстві.

У гуманітарному контексті є такі важливі документи про гендерне насильство, як порушення прав людини, наприклад, Загальна декларація прав людини [21], відповідними статтями були б ст. 3, 4 право на особисту безпеку, і відповідно про заборону рабства [22].

Щодо заборони дискримінації, то варто зауважити, що домашнє насильство вважається формою дискримінації щодо жінок, оскільки воно стосується переважно жінок. Визнано, що насильство щодо жінок є серйозною перешкодою жінкам використовувати свої права та свободи нарівні з чоловіками. Широко поширені упередження та практики в суспільстві використовують гендерне насильство як форму захисту або контролю над жінками.

Хоча ранні міжнародні договори лише неявно передбачали захист від насильства в сім'ї, у 1990-х роках насильству в сім'ї почали приділяти більш явну увагу після прийняття Комітетом з усунення дискримінації щодо жінок Зауваження загального порядку № 19 (1992) та Декларація про усунення насильства проти жінок (Declaration on the Elimination of Violence Against Women, DEVAW, 1993). За останні два десятиліття Генеральна Асамблея ООН також ухвалила численні резолюції щодо насильства щодо жінок, у тому числі резолюцію, яка конкретно стосується домашнього насильства.

Міжнародна правова база для захисту проти домашнього насильства складається з наступних базових документів:

- 1) Конвенція про ліквідацію дискримінації щодо жінок (Declaration on the Elimination of Discrimination against Women, DEDAW, 1967).

Згадана Конвенція - це прокламація про права людини, просування гендерної рівності, зокрема для захисту прав жінок, видана Генеральною Асамблеєю ООН, декларація є важливою попередницею юридично обов'язкової Конвенції 1979 року про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Його метою є боротьба з наслідками дискримінації, які включають насильство, бідність і відсутність правового захисту.

- 2) Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), 1979).

У ній закріплено неприпустимість насильства щодо жінок. Уряд фінансує ряд житлових, соціальних, юридичних та інших послуг, щоб допомогти людям, які зазнали насильства, отримати необхідну допомогу [23].

- 3) Віденська декларація та програма дій (Vienna Declaration and Programme of Action (VDPA), 1993) — це декларація прав людини, прийнята консенсусом на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 року у Відні, Австрія [24].

Віденська декларація звертає увагу на важливість прав жінок і прав «дівчаток», чітко визнає гендерне насильство, сексуальні домагання та експлуатацію (ч. I, пункт 18). У частині II, пункт 38, закликає держави боротися з насильством щодо жінок та до ефективної відповіді на проблему.

- 4) Декларація про усунення насильства проти жінок (Declaration on the Elimination of Violence Against Women, DEVAW, 1993), яка втілює в собі ті самі права та принципи, що закріплені в Загальній декларації прав людини.

Була прийнята ООН, щоб повністю припинити насильство щодо жінок: сексуальне, фізичне і навіть психічне насильство. Ця декларація зосереджена на насильстві проти жінок, яке відбувається в будь-якому місці, включаючи у сім'ї. Всього у ній 6 статей, декларація визначає термін «насильство щодо жінок» у ст.1, тобто «будь-який акт гендерно зумовленого насильства, який призводить або може призвести до фізичної, сексуальної або психологічної шкоди чи страждань жінкам, включаючи погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, відбувається воно публічно чи в приватному житті». Це визначення, прийняте декларацією ООН загально визнане. Візначає 3 категорії насильства над жінками у

статті 2, які поширені в усьому світі, таким чином закріплюючи боротьбу з домашнім насильством.

Хоча декларація не є юридично обов'язковою для держав, вона встановлює міжнародні правила, які держави визнали основоположними для зусиль з усунення всіх форм насильства щодо жінок.

Закріплює права жінки (ст.3) та відповідальність держав (ст.4), відповідальність агентств ООН (ст.5). У ст.6 чітко зазначено, що ця декларація не порушуватиме жодного іншого положення, яке є більш ефективним для викорінення насильства щодо жінок, що робить її однією з найважливіших декларацій для захисту жінок від насильства.

- 5) Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання і викорінення насильства щодо жінок (Конвенція Белен-ду-Пара, Belém do Pará, 1994 року), прийнята Міжамериканською комісією жінок Організацією американських держав (ОАД).

Це перша юридично обов'язкова міжнародна угода, яка криміналізує всі форми насильства щодо жінок, особливо сексуальне насильство та забороняє «насильство по відношенню до жінок», до якого відноситься фізичне, психологічне та сексуальне насильство незалежно від того, чи має воно місце у публічній, чи в приватній сфері. У 2004 році було створено Агентство з моніторингу (MESECVI) для забезпечення дотримання державами-учасницями Конвенції.

- 6) Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція, 2011 р.) є основним договором про права людини та базовим правовим документом міжнародної та європейської правової бази, який встановлює комплексні правові стандарти для забезпечення права жінок бути вільними від насильства.

Це перша юридично обов'язкова угода в Європі, яка криміналізує різні форми насильства щодо жінок, включаючи фізичне та психологічне насильство, сексуальне насильство, сексуальні домагання та зґвалтування, переслідування, калічення жіночих статевих органів, примусові шлюби, примусові аборти та примусову

стерилізацію. Фактично Стамбульська конвенція сформувала правові принципи інституту про запобігання та протидію домашньому насильству.

Стамбульська конвенція підкреслює та визнає, що насильство щодо жінок є порушенням прав людини; форма дискримінації жінок; а також причину та наслідок нерівності між жінками та чоловіками та вимагає від державних органів держав-учасниць прийняти низку комплексних заходів для запобігання насильству, захисту його жертв і переслідувати винних [25].

7) Конвенція МОП № 190 та Рекомендація № 206.

Домашнє насильство та Конвенція про насильство та домагання № 190 і Рекомендація № 206. Міжнародна організація праці (МОП) є однією з найстаріших міжнародних міжурядових організацій і врегулювання домашнього насильства у сфері праці може стати вихідною точкою для пом'якшення наслідків домашнього насильства.

Формально Конвенція про викорінення насильства та домагань у сфері праці, є конвенцією про «визнання права кожного на сферу праці, вільну від насильства та домагань, у тому числі насильства та домагань за ознакою статі».

Конвенція № 190 вимагає від членів визнавати наслідки домашнього насильства та вживати заходів для мінімізації його впливу на сферу праці. Це особливо важливо, тому що люди, які зазнали домашнього насильства, можуть захотіти шукати підтримки на роботі. Роботодавці та колеги можуть рятувати життя, забезпечуючи місце безпеки та солідарності, служачи зв'язком на громадські служби, а також виявлення випадків насильства.

У цьому відношенні Рекомендація № 206 визначає низку заходів, які можуть бути прийняті, які включають інноваційні відповіді, які вже з'являються у світі праці [26]. Як зазначено в Конвенції, уряди, організації роботодавців і працівників, а також установи ринку праці можуть допомогти розпізнати, реагувати та усунути наслідки домашнього насильства у сфері праці. Тоді як головна відповідальність лежить на державі, щоб викоринити домашнє насильство, дискусії, що призвели до прийняття інструментів, зазначали, що «роботодавці можуть бути союзниками у вирішенні такого насильства, хоча вони не несуть за нього відповідальності». У зв'язку з цим

деякі роботодавці вже вжили заходів для пом'якшення наслідків домашнього насильства на робочому місці. Окремими національними законодавствами були встановлені такі заходи, як відпустка для жертв домашнього насильства.

8) Пекінській декларації, 1995 р.;

9) Варто відзначити рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про захист жінок від насильства: Рекомендацію Rec(2002)5 про захист жінок від насильства, Рекомендацію CM/Rec(2007)17 про стандарти та механізми гендерної рівності, Рекомендацію CM/Rec(2010)10 про роль жінок та чоловіків у недопущенні й вирішенні конфліктів та в зміцненні миру, а також інші відповідні рекомендації.

Рекомендація Rec (2002)5 містить рекомендацію про ухвалення низки заходів з подолання насильства над жінками. У п. 35 Додатку до Рекомендації зазначено, що у сфері кримінального права держави-члени повинні, зокрема, «забезпечити покарання законом будь-який статевий акт проти особи, яка не дає на нього згоди, навіть якщо вона не виявляє ознак опору; [...] забезпечити покарання законом будь-яке зловживання виконавцем злочину своєю позицією, особливо позицією дорослого стосовно дитини» [27].

10) Правова база ЄС складається з ст. 2 Договору про Європейський Союз наголошує на основоположних правах, недискримінації та рівності між чоловіками та жінками.

Окрім того, для розгляду окремих випадків насильства щодо жінок було створене певне вторинне законодавство ЄС (регламенти та директиви). Воно призначене передусім для захисту жертв, транскордонного застосування захисних приписів та інших форм транскордонного співробітництва.

Три ключові документи, розроблені на рівні ЄС:

- 1) Директива 2011/99/EU про Європейський обмежувальний припис (ЕРО)
- 2) Директива 2011/99/EU про європейський обмежувальний припис має на меті захистити усіх жертв злочинів, включно з жертвами гендерного насильства, зокрема жертв домашнього насильства або переслідування, шляхом надання їм

довготривалого захисту на території іншої держави-члена Європейського Союзу.

3) Директива 2012/29/EU (Директива про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочину)

Встановлює загальні стандарти в ЄС стосовно прав жертв у кримінальних провадженнях та їх підтримки, визнаючи важливість поводження з жертвами злочинів у поважливий, чутливий та професійний спосіб без будь-якої дискримінації.

Регламент ЄС № 606/2013 доповнює перелічені вище документи ЄС, оскільки він застосовується лише до засобів захисту, призначених у цивільних справах, з метою запровадження простого і швидкого механізму для здійснення захисних заходів у транскордонних справах (стаття 2).

Права людини, які прямо причетні до домашнього насильства: право на життя, право на рівність і свободу від дискримінації, право бути вільним від тортур, право свободи та особисту недоторканність, право бути в безпеці від домашнього насильства є правом людини.

Закони становлять важливу нормативну базу для боротьби з домашнім насильством, але самі по собі недостатні. Безпрецедентна кількість країн має закони проти домашнього насильства, сексуального насильства та інших форм насильства. Однак у виконанні цих законів залишаються проблеми, які обмежують доступ жінок і дівчат до безпеки та правосуддя. Гендерне насильство також впливає на економічну продуктивність і зростання, оскільки жінки позбавлені або не можуть скористатися основними правами на освіту, підвищення кваліфікації та працевлаштування.

Закони і міжнародні документи є лише першим кроком на шляху до викорінення домашнього насильства. Такі закони мають запроваджуватися законодавчо та супроводжуватися справжньою зміною ставлення. Саме ця зміна, яка займе набагато більше часу, матиме значення на практиці.

Отже, досвід міжнародно-правової практики захисту від домашнього насильства. Судова практика Європейського суду з прав людини є корисним джерелом для держав, які прагнуть ефективно виконувати свій міжнародний

обов'язок щодо захисту осіб від домашнього насильства. у рішеннях ЄСПЛ зазначається, що саме на державу покладається відповідальність за подолання усіх форм насильства, яке не повинно вважатися приватною справою. Держави зобов'язані запобігати, розслідувати, карати та відшкодовувати будь-які порушення міжнародних прав стосовно домашнього насилля. ЄКПЛ не зосереджується специфічно на домашньому насильстві, однак теж використовується щодо боротьби з ним.

4. Міжнародно-правова практика захисту від домашнього насильства

Права людини є потужним інструментом для ефективного втручання у випадки домашнього насильства, це не просто інструменти, які запобігають діям держав, які порушують права людини, вони вимагають від держави вжиття ефективних заходів у відповідь.

Міжнародне право прав людини накладає на держави певні зобов'язання, найбільш очевидним з яких є приведення власного законодавства у відповідність до договорів, які вони підписали та ратифікували, та забезпечення дотримання їхніми посадовими особами всіх прав людини.

Практика Європейського Суду з прав людини відіграла важливу роль у формуванні та зміцненні міжнародного підходу до питань боротьби з домашнім насильством.

Практика ЄСПЛ ілюструє випадки, у яких держави-члени Ради Європи не змогли запобігти, розслідувати і застосувати санкції до кривдників у справах домашнього насильства.

У цьому розділі увагу буде зосереджено на двох ключових документах з прав людини для боротьби з домашнім насильством: Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ) і Стамбульській конвенції.

Крім того, є низка прав людини, які можуть бути порушені внаслідок домашнього насильства: право на життя, заборона дискримінації, заборона дискримінації, право на справедливий суд, право на особисте та сімейне життя..

Кожна людина має право на життя, а держава зобов'язана активно його захищати. Якщо органи державної влади знають, що чиєсь життя знаходиться під реальним і безпосереднім ризиком, вони повинні вжити всіх необхідних і розумних заходів, щоб уникнути цього ризику. Якщо життя людини було під загрозою внаслідок домашнього насильства, і відповідні органи, такі як поліція чи суд, не вжили відповідних заходів, ці ситуації можуть призвести до порушення права на життя.

Кожен має право на повагу до приватного і сімейного життя. Держава має позитивне зобов'язання вживати необхідних заходів захисту для того, щоб особи могли насолоджуватися своїм приватним і сімейним життям. Акти домашнього насильства можуть серйозно завадити сім'ям мирно насолоджуватися сімейним життям і викликати у них постійне страждання та тривогу. Якщо відповідні державні органи не вживають необхідних заходів захисту, це може призвести до порушення права на приватне та сімейне життя.

Якщо жертви домашнього насильства визнані потерпілими у кримінальному провадженні, вони мають низку прав, що стосуються справедливого судового розгляду. Наприклад, за певних обставин вони мають право на безоплатну правову допомогу. Якщо неспроможність держави забезпечити гарантії справедливого судового розгляду потерпілим призвела до несправедливого процесу для потерпілих, це може призвести до порушення права на справедливий суд.

Подібним чином ситуації домашнього насильства можуть передбачати врегулювання цивільного спору. Крім того, у цивільному судочинстві мають бути забезпечені права сторони, яка стала жертвою домашнього насильства, на справедливий судовий розгляд.

Неспроможність держави належним чином реагувати на випадки домашнього насильства, включаючи відсутність законодавчої бази щодо домашнього насильства або нездатність використовувати існуюче законодавство для адекватного реагування на злочини домашнього насильства, призводить до відсутності належного захисту для жертв або відмови в їх праві на належну компенсацію, може призвести до порушення заборони дискримінації у поєднанні з порушенням права на життя, заборони

нелюдського або такого, що принижує гідність, поведження, а також права на приватне та сімейне життя.

Враховуючи зосередженість Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) на громадянських та політичних правах, державні зобов'язання щодо насильства стосовно жінок складаються з таких прав:

- Право на життя (стаття 2);
- Заборона катування (стаття 3);
- Право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8);
- Заборона дискримінації (стаття 14).

Зокрема, вони концентруються на компетентності системи кримінальної юстиції при розгляді справ про насильство щодо жінок.

Багато з цих зобов'язань тепер закріплені як зобов'язання держав-учасниць Стамбульської конвенції.

Є знакові рішення Європейського суду з прав людини, зазначені у Таблиці 1, яка містить приклади судових рішень і наслідки вирішення справ.

Таблиця 1 - Приклади судових рішень Європейського суду з прав людини щодо домашнього насильства.

Гіпотеза	Проблема // індикатор	Приклади судових рішень	
		№ судової справи	Коментар/пояснення та цитата з судового рішення
Право на життя (стаття 2); Заборона катування (стаття 3); Заборона на дискримінації (стаття 14).	Принцип належної обачності з боку держав, за яким вони мають вживати необхідних заходів для боротьби з домашнім насильством; гендерно-обумовлене насильство.	Oruz vs. Turkey (справа «Опуз проти Туреччини»), 2009 р. [28].	У справі «Опуз проти Туреччини» 2009 року ЄСПЛ встановив, що домашнє насильство є формою гендерного насильства та дискримінації і що Туреччина не створила і не запровадила належної системи для покарання кривдників і захисту жертв домашнього насильства. Заявниця поскаржилася на те, що органи влади Туреччини не захистили право на життя її матері, яка була вбита чоловіком заявниці. Тільки з одним винятком, що проти чоловіка не було порушено судове переслідування на тій підставі, що обидві жінки відкликали свої скарги, незважаючи на їх пояснення, що чоловік вимагав від них це зробити, погрожуючи вбити їх. Крім того, заявник скаржився на відсутність захисту жінок від домашнього насильства за національним

			<p>законодавством Туреччини.</p> <p>Оскільки національні органи влади зупинили провадження, щоб не втручатися, за їх переконанням, у «сімейну справу», і не розглянули причини відкликання скарги заявниці, Суд зазначив, що у справі домашнього насильства права порушника не можуть переважати над правами жертви на життя та фізичну і психічну цілісність.</p> <p>Стамбульська конвенція також встановлює у статті 55, що розслідування або переслідування у справах, пов'язаних з насильством щодо жінок, не може спиратися лише на скаргу жертви.</p>
<p>Заборона катування (стаття 3);</p> <p>Право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8);</p> <p>Заборона дискримінації (стаття 14).</p>	<p>Нездатність влади захистити жінок від домашнього насильства порушила право заявника бути в рівній мірі захищеним відповідно до закону.</p>	<p>Єремія та інші проти Республіки Молдова, 2013р.[29].</p>	<p>Справа стосувалася скарги заявників про те, що молдовська влада не змогла захистити їх від агресивної поведінки та жорстокого поводження їхнього чоловіка і батька-поліцейського.</p> <p>Поліцейський часто приїжджав додому п'яним і бив заявницю у присутності двох своїх дочок-підлітків. Як наслідок, це негативно позначилося на психологічному самопочутті двох дівчат.</p> <p>Кримінальне розслідування було розпочато у 2011 році, однак, незважаючи на виявлення суттєвих доказів вини кривдника, розслідування було призупинено на один рік з умовою його повторного відкриття, якщо злочин буде скоєно ще раз протягом цього часу.</p> <p>Влада не вживала дієвих заходів, навіть тоді, коли чоловік представляв значний ризик для своєї дружини та обох дочок.</p>
<p>Заборона катування (стаття 3);</p> <p>Право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8)</p>	<p>Позитивне зобов'язання держав щодо ефективного переслідування за будь-які статеві акти без взаємної згоди.</p>	<p>М. С. проти Болгарії, 2003 р.[30]</p>	<p>Заявниця у віці 14 років (це був вік згоди на сексуальні контакти в Болгарії), була зґвалтована двома чоловіками - А. і П. Вони обидва примусили М. С. до статевого акту протягом однієї тієї ж ночі, оскільки вона постійно плакала як під час, так і після зґвалтування.</p> <p>Через відсутність достатніх доказів, кримінальне провадження було припинено прокурором, який виявив, що застосування сили чи загроз не було встановлено при відсутності обґрунтованого сумніву, зокрема, не було створено жодного опору чи спроби звернутися за допомогою до інших з боку заявниці.</p>
<p>Право на життя (стаття 2)</p>		<p>Дурмаз проти Туреччини 13 листопада 2014 р.</p>	<p>Ця справа стосувалася дочка заявниці, яка померла в лікарні після того, як чоловік відвіз її до відділення невідкладної допомоги, повідомивши лікарям, що вона прийняла передозування ліків. Під</p>

			<p>час допиту в поліції він також заявив, що пара посварилася в той же день, і він вдарив її. Згодом батько померлої подав скаргу до прокуратури, заявивши, що вона не була суїцидальною, і стверджуючи, що її чоловік відповідальний за її смерть. Прокуратура дійшла висновку, що вона вчинила самогубство. Заперечення заявника було відхилено національними судами. У Суді заявниця скаржилася на те, що розслідування смерті її дочки було неефективним.</p>
<p>Право на життя (стаття 2)</p>	<p>Порушення статті 2 у її процесуальному аспекті, реакція влади була неефективною.</p>	<p>Тершана проти Албанії 4 серпня 2020 р.</p>	<p>Ця справа стосувалася нападу на заявницю в 2009 році. Заявниця підозрювала, що за нападом стоїть її колишній чоловік, якого вона звинуватила в домашньому насильстві. Зокрема, вона стверджувала, що влада Албанії не вжила заходів, щоб захистити її від кислотного нападу та не провела швидкого та ефективного розслідування для ідентифікації, судового переслідування та покарання нападника.</p>
<p>Право на життя (стаття 2)</p>	<p>Органи влади виявили необхідну особливу старанність, швидко реагуючи на твердження заявника про домашнє насильство.</p>	<p>Курт проти Австрії 15 червня 2021 р. (Велика палата)</p>	<p>Ця справа стосувалася скарги заявниці на те, що австрійська влада не захистила її та її дітей від її насильницького чоловіка, що призвело до вбивства ним їхнього сина. Зокрема, вона стверджувала, що спеціально повідомила поліції про те, що боїться за життя своїх дітей.</p> <p>Суд постановив, що у цій справі не було порушення статті 2 (право на життя) Конвенції. Було встановлено, що австрійські органи влади провели автономну, проактивну та комплексну оцінку ризиків і видали заборону та захист. Отже, для органів влади не було покладено жодних зобов'язань щодо вжиття превентивних оперативних заходів у цьому відношенні.</p>
<p>Заборона катування (стаття 3)</p>	<p>Спосіб, у який було застосовано кримінально-правові механізми, не забезпечили належний захист заявника від актів домашнього насильства, затримки у кримінальному розслідуванні.</p>	<p>Valiulienė v. Lithuania 26 березня 2013 р.</p>	<p>Ця справа стосувалася скарги жінки, яка стала жертвою домашнього насильства, про неспроможність органів влади розслідувати її заяву про жорстоке поводження та притягнути її партнера до відповідальності.</p>
<p>Заборона катування</p>	<p>Спосіб, у який кримінально-правові механізми були</p>	<p>D.P. v. Lithuania (no. 27920/08)</p>	<p>Заявник одружився в 1989 році, а пара розлучилася в 2001 році. У них було четверо дітей (1988, 1990, 1992 і 2000 років народження відповідно). Заявниця скаржилася, зокрема, на те,</p>

я (стаття 3)	реалізовані у цій справі, був неповноцінним у частині, що стосується провадження, до твердження про порушення позитивних зобов'язань держави за статтею 3	22 жовтня 2013 р. (рішення про вилучення)	що кримінальне провадження щодо її колишнього чоловіка за умисне та систематичне побиття її та трьох їхніх старших дітей затягувалося, а справа не була розглянута протягом розумного строку. У результаті, як вона стверджувала, строки кримінального переслідування минули, а її колишній чоловік не отримав належного покарання судом. Після провалу спроб досягти дружнього врегулювання Уряд Литви повідомив Суд у вересні 2012 року, що він пропонує зробити односторонню заяву з метою вирішення питання про відповідальність держави за неспроможність запобігти домашньому насильству, порушене заявою. Суд вирішив вилучити заяву з реєстру справ відповідно до статті 37 (вилучення заяв) Конвенції.
Право на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8)	Держава також має позитивне зобов'язання, притаманне дійсній повазі до приватного та сімейного життя для захисту жертв від насильницьких дій, вчинених недержавними суб'єктами, у тому числі шляхом ефективного розслідування та кримінального переслідування	Х та У проти Нідерландів, 1985 р. [31].	У цьому випадку, ЄСПЛ визнав позитивні зобов'язання держави втручатися, коли мова йде про ефективний захист та повагу права на приватне або сімейне життя. Обставини справи: Дівчину з розумовими вадами було зґвалтовано родичем керівника в будинку для дітей з психічними вадами, де вона жила після того, як їй виповнилося 16 років. Оскільки вона вважалась нездатною підписати офіційний позов, її батько підписав позов замість неї. Проти кривдника не було порушено кримінальної справи, оскільки дівчина повинна була подати позов самостійно. Національні суди визнали, що в законодавстві існує прогалина, оскільки Кримінальний кодекс Нідерландів не надав ефективного захисту у випадку, коли мова йшла про захист фундаментальних цінностей та важливих аспектів приватного життя.
Заборона катування (стаття 3)	Влада зобов'язана проводити ефективно розслідування, оперативно використовувати всі наявні можливості для встановлення фактів і, за необхідності, обставин, пов'язаних з передбачуваними	Б. В. проти Бельгії, 2017 р. [32].	Стосовно розслідування, яке було проведене бельгійською владою після того, як заявник подав заяву про звинувачення в скоєнні злочину, що стосується зґвалтування та нападу, поєднаного з вчиненням розпусних дій, де ЄСПЛ підкреслив обов'язок держави проводити ефективно та оперативно розслідування. Обставини справи: Заявниця стверджувала, що вона була зґвалтована двічі і зазнала нападу, поєднаного з вчиненням розпусних дій з боку колеги по роботі в період з 1996 по 1998 рік. Після подачі заяви в жандармерію в 1998 році судовий розгляд за її скаргою було припинено. Ніяких подальших дій щодо її заяви не було до 2002

	ми актами згвалтування і нападу, поєднаного з вчиненням розпусних дій.		року. Відтак, заявниця подала нову заяву про вчинення злочину і подала заяву на участь в розгляді як цивільна особа. Після декількох років відстроченого розслідування в 2008 році Брюссельський апеляційний суд залишив в силі рішення Відділу попередніх слухань про недостатність доказів, і постановив, що немає підстави для пред'явлення позову кривдникові. Касаційний суд відхилив апеляцію, вважаючи, що апеляційне судове рішення містить задовільні пояснення.
--	--	--	--

Держави зобов'язані забезпечити, щоб ці права знаходили конкретне вираження на практиці, як щодо покарання винних і вжиття превентивних заходів, так і щодо надання відшкодування жертвам. Причому це стосується не лише дій та бездіяльності державних службовців. Держава має забезпечити дотримання прав людини приватними суб'єктами, а якщо вони не дотримуються, вони повинні розслідувати та переслідувати осіб, винних у будь-яких порушеннях цих прав. Таким чином, держава несе відповідальність як за свої дії, так і за бездіяльність. У цьому випадку неспроможність держави покарати акт насильства або вжити всіх можливих заходів для захисту людини, яка знаходиться під загрозою серйозного насильства, може вважатися порушенням її міжнародних зобов'язань.

Як саме впливає розвиток міжнародного права на внутрішні закони держав можна побачити на прикладі законодавства наступних країн. В Іспанії питання боротьби з домашнім насильством є національним пріоритетом вже більше десяти років. Регулювання здійснюється Законом Іспанії «Про запровадження ключових реформ». У 2004 році було прийнято Закон про «Насильство, що вчиняється проти жінок їхніми нинішніми чи колишніми подружжями або чоловіками, з якими вони підтримують або підтримували аналогічні афективні стосунки, з або без співжиття, як вияв дискримінація, ситуація нерівності та відносини влади, що панують між статями». Іспанія є унікальною в тому, що а над дітьми чи розлучення) має бути передано до спеціалізованих судів для розгляду, як тільки буде визнано домашнє насильство [33]. Закон заснував спеціалізовані суди, де головує магістрат, і спеціалізованих прокурорів, а також широкий спектр прав і послуг для жінок, які

стали жертвами домашнього насильства. Будь-яке судове провадження, будь то кримінальне, цивільне чи сімейне. Вони мають право розглядати підозрювані випадки домашнього насильства протягом 72 годин. За останні п'ятнадцять років в країні скоротилося вдвічі кількість насильства в сім'ї [34].

Особливої уваги заслуговує досвід боротьби з домашнім насиллям у Королівстві Швеція. Швеція застосувала подвійний підхід у 1998 році, спеціально визнавши кримінальною відповідальність за «грубе порушення недоторканності жінки» разом із «грубим порушенням недоторканності особи».

Німеччина не визначає насильство в сім'ї як окремий кримінальний злочин.

У 2002 р. у ФРН прийнято Закон Німеччини «Про захист від насильства в сім'ї», яким передбачено, що кривдник, повинен негайно звільнити дім строком до 10 діб, якщо проти нього подано заяву про вчинення домашнього насильства. Заявником про насилля може бути навіть дитина, яка стала жертвою насилля, жінка або будь-яка особа яка має право представляти інтереси осіб, щодо яких було здійснено насилля.

Відповідні законодавчі положення та законодавство щодо домашнього насильства в Німеччині такі: Конституція Німеччини (Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland) [35]; Стаття 1 (1) говорить, що людська гідність є недоторканною; Стаття 2 (2) гарантує право на життя, фізичну недоторканність і особисту свободу; Закон про цивільно-правовий захист від насильства [36].

Федеральні закони містять норми, які дозволяють поліції видавати заборону на контакт із правопорушником на кілька днів або доки суд не винесе рішення щодо «припису про невиїзд» відповідно до Закону про цивільний захист від насильства. Порушення заборони на спілкування не підпадає під кримінальну відповідальність, але правопорушника можуть взяти під варту.

Наприклад, Берлін: Загальний закон про захист громадської безпеки та порядку в Берліні [37]; Баварія: Закон про завдання та повноваження державної поліції Баварії [38]; Північний Рейн-Вестфалія: Закон про поліцію землі Північний Рейн-Вестфалія [39].

Стаття 823 Цивільного кодексу Німеччини надає потерпілому право вимагати відшкодування шкоди у разі заподіяння шкоди життю, тілу, здоров'ю, свободі та іншим правам іншою особою.

Закон про цивільно-правовий захист від насильства дозволяє жертві вимагати наступне: (i) виняткове користування спільним житлом протягом принаймні шести місяців (стаття 2); та (ii) видача «розпорядження про невіїзд» (розділ 1). Крім того, він передбачає позбавлення волі на строк до одного року або штраф за порушення захисних приписів, виданих судом відповідно до статті 1 вище. Це свідчить про те, що заходи, призначені судом, існують не лише на папері, а й справді мають реальний ефект [40]. Німеччина має правову систему цивільного права — на відміну від загального права. Тому, як правило, судові рішення в окремих справах не мають законної сили. Однак рішенням вищих регіональних судів (Oberlandesgerichte) і Федерального суду (Bundesgerichtshof) надається висока влада, і судові рішення зазвичай базуються на таких авторитетних рішеннях. Деякі судові рішення сформувавши закон про домашнє насильство в Німеччині.

Домашнє насильство є порушенням прав людини незалежно від того, у якій сфері життя воно стається - приватній чи публічній. У багатьох своїх рішеннях ЄСПЛ наголошував на тому, що саме на державу покладається відповідальність за подолання усіх форм насильства щодо жінок, а власне насильство не повинно вважатися приватною справою.

З різних причин домашнє насильство останнім часом стало однією з головних проблем прав людини. Судова практика Європейського суду з прав людини є корисним джерелом для держав, які прагнуть ефективно виконувати свій міжнародний обов'язок щодо захисту осіб від домашнього насильства. ЄКПЛ є прикладом загальної конвенції з прав людини, включаючи права, які зазвичай можна знайти в загальній заяві про права людини. Він не зосереджений специфічно на домашньому насильстві, однак теж використовується боротьби домашнім насильством.

Держави зобов'язані діяти старанно, щоб запобігати, розслідувати, карати та відшкодувати будь-які порушення міжнародних прав. Держава несе

відповідальність за те, щоб усі людські права жінок дотримувалися її офіційними особами, а також приватними суб'єктами, і що будь-яке недотримання цього карається відповідно до закону.

Системою міжнародно-правової практики захисту від домашнього насилля визначено конкретні права людини, які можуть бути порушені внаслідок домашнього насильства: право на життя, заборона дискримінації, право на особисте та сімейне життя, право на справедливий суд, заборона дискримінації (закріплені в ЄСПЛ), порушення яких може виникнути внаслідок актів домашнього насильства. Знаковими справами ЄСПЛ у боротьбі з домашнім насильством є: справа «Опуз проти Туреччини», Єремія та інші проти Республіки Молдова, М. С. проти Болгарії, Дурмаз проти Туреччини, Х та У проти Нідерландів, Б. В. проти Бельгії.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО І СУДОВА ПРАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

5. Нормативно-правове регулювання захисту від домашнього насильства в Україні

Збільшення випадків домашнього насильства негативно впливає на соціальний розвиток України, несе небезпеку життю та здоров'ю осіб, що стають учасниками таких подій, здоровому розвитку дітей та підлітків формуванню сімейних цінностей в суспільстві та на забезпечення різноманітних гуманітарних потреб населення. Саме тому, на шляху України до європейської спільноти необхідним є реформування та вдосконалення методів боротьби із домашнім насильством.

Законодавче регулювання досліджуваної сфери включає:

Конституції України: відповідно до ст.ст. 3, 21, 28, 30, 32; ст. 27 ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, держави бере на себе обов'язок життя і здоров'я людей від протиправних посягань.

міжнародних договорів, як Стамбульська конвенцію (Конвенція про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами);

національних законів, крім того низки нормативних актів щодо запобігання насильству жінок та домашньому насильству: Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [41] та інших нормативно-правових актів щодо недопускання насильства.

Серед них є закони «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [42]; «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [43]; «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації» [44]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої

особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи» тощо [45].

Постанови КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» .

У ЗУ “Про запобігання та протидію домашньому насильству” у п.1 ч.1 ст.1 міститься визначення домашнього насильства.

У листопаді 2011 року Україна підписала Стамбульську конвенцію. Вона є фундаментальним документом, який зобов'язує Україну, від підписання, вжити конкретних заходів для боротьби з усіма формами насильства. Спеціально створена робоча група напрацювала законопроекти, які адаптували національне законодавство цієї міжнародної угоди до українського законодавства.

Домашнє насильство криміналізоване, цього вимагала ратифікація Стамбульської конвенції на імплементацію в чинне законодавство України міжнародних засад[46].

Закон забороняє сексуальне насильство, тобто зґвалтування чоловіків чи жінок, але не виокремлює зґвалтування у шлюбі чи домашнє насильство. Однак, створює обтяжуючу обставину, якщо злочин вчиняється стосовно подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває чи перебував у сімейних чи близьких до них відносинах, покарання у вигляді позбавлення волі вдвічі більше, до десяти років, ніж якщо злочин стосувався особи з якою винний не перебував у стосунках, відповідно ст. ч. 2 ст. 152 ККУ.

Згідно з новелами законодавства, якщо на це немає добровільної згоди потерпілої особи.

Відповідно до чинного законодавства особи, які вчинили домашнє насильство, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність.

Поняття «злочину, пов'язаного з домашнім насильством» є порівняно новим для національного законодавства.

У Кримінальному кодексі України стаття 126-1 містить визначення злочину «домашнє насильство» – умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного

або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [47].

Не менш цікавими є положення КПК України в аспекті домашнього насильства, оскільки на виконання приписів Стамбульської конвенції і були внесені зміни до ч. 6 ст. 194 (застосування запобіжного заходу в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одного або декількох визначених обмежувальних заходів) [48], п.7 Ч.1 ст. 284 (щодо заборони закриття кримінального провадження), ч.1 ст. 469 (про можливість угоди про примирення лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника) у 2017 році [49].

Суспільно небезпечними діяннями, пов'язаними з домашнім насильством, кваліфікуються за статтею 126-1 (домашнє насильство), однак цим не обмежуються, кримінальна кваліфікація може бути, зокрема, за різних видів тілесних ушкоджень ст.ст. 121, 122, 123, 125 ККУ; умисне вбивство - ст. 115, погроза вбивством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози, відповідно до ст. 129 ККУ; крім того злочин зґвалтування, передбачений ст.152, а також ст.153 - сексуальне насильство, але цим перелік не обмежується, тощо.

Також варто враховувати наявність адміністративної чи кримінальної відповідальності до особи, можливе застосування також заходів цивільно-правової відповідальності, якщо є потреба у відшкодуванні моральної та матеріальної шкоди потерпілому.

Також потрібно враховувати, у першу чергу положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», як спеціального закону, що регулює питання домашнього насильства.

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК є заборона закриття кримінального провадження щодо осіб, які вчинили злочин, пов'язаний із домашнім насильством.

КПК не передбачає необхідності доведення факту домашнього насильства певним видом доказів.

Обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, є систематичність, повторюваність випадків, тому що це враховуватиметься при оцінці предмета доказування за ст.126-1 КК. У разі, коли протиправні діяння є тотожними та об'єднані єдиним умислом, становлять один триваючий злочин, наступні випадки прояву насильства під час його розслідування не потребують нового запису до Єдиного реєстру судових рішень.

Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства передбачена статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Систематичність може бути підтверджена попереднім притягненням особи до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, при цьому не менше двох разів за вчинення правопорушення вказаного у ст. 173-2 КУпАП.

Отже, законодавче регулювання досліджуваної сфери складається з:

Конституції України, міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ: Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами; ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [50] та інших нормативно-правових актів щодо недопускання насильства. Постанови КМУ № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі». Для ратифікації Стамбульської Конвенції в Україні крім того було прийнято низку нормативних актів щодо запобігання насильству жінок та домашньому насильству, серед них є ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [51]; «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [52] тощо.

Аналізуючи поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством» відповідно до ст.126-1 КК, потрібно виходити з конкретних фактичних обставин справи, оскільки воно включає також інші суспільно небезпечні діяння з ознаками домашнього насильства, ця норма є комплексною, не є відсилочною, через свій характер регламентації.

Також є невичерпним перелік всіх інших ймовірних складів злочину, пов'язаних з домашнім насильством, які передбачені у Особливій частині Кримінального кодексу України

У результаті дослідження сучасного стану захисту від домашнього насильства можемо констатувати покращення механізмів протидії домашньому насильству, які умовно орієнтуються на демократичні та правові засади, а також визнання прав людини.

Потрібні зміни зокрема щоб усунути дискримінаційні моменти щодо чоловіків, тому що законодавчо увага зосереджена на захисті жінок та дітей.

Зміни до Кримінального та процесуального кодексу України носять системний характер та покликані створити правові передумови для боротьби з домашнім насильством загалом.

6. Українська судова практика щодо вирішення справ про домашнє насильство

В часи повномасштабної війни в Україн домашнє насильство не втратило свого масового характеру.

Україна вже має певний досвід дотримання міжнародних стандартів прав людини. Звичайно, це стикається з деякими труднощами.

Практика Суду відіграла важливу роль у формуванні національного підходу до питань боротьби з насильством стосовно жінок.

У судовій практиці проаналізовано:

- справи про кваліфікація кримінальні правопорушення, обставини і ознаки вчинення яких, пов'язані зі злочином домашнім насильством;
- правова оцінка ознаки систематичності як елементу складу злочину домашнього насильства у кримінальному та адміністративному судочинстві;
- заборона закриття кримінального провадження щодо осіб, справи яких стосуються вчинення злочину домашнього насильства.

На практиці виникають чимало питань щодо застосування кримінальних норм, тому було розглянуто судову практику на визначення проблемних питань.

Таблиця 2. - Українська судова практика щодо домашнього насильства.

Гіпотеза	Проблема /індикатор	Приклади судових рішень	
		№ судової справи	Коментар/пояснення та цитата з судового рішення
Кваліфікація як злочину, пов'язаного з домашнім насильством.	«Злочин, пов'язаний із домашнім насильством» слід визнати оціночним поняттям, а не відсилочною нормою лише до ст. 126-1 КК.	ОП ККС ВС від 12.02.2020 у справі No 453/225/19 (провадження No 51-4000км19) [53].	Будь-яке кримінальне правопорушення, яке містить хоча б одну ознаку домашнього насильства, перелічених у статті 1 Закону No 2229-VIII, навіть якщо їх не інкриміновано у кримінальному статті як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК забороняється закривати кримінальне провадження, за умови, що обвинувачення було пред'явлене особі і вона мала можливість захищатися від нього.
Встановлення ознаки систематичності вчинення домашнього насильства.	Систематичність вчинення насильства; предмет доказування за ст.126-1 КК.	Постанова ВС від 21.12.2021 у справі No236/245 0/20 (провадження No 51-2306км21) [54].	Обов'язковою ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, є систематичність і повторюваність його вчинення. Якщо вчинені діяння є тотожними та були об'єднані єдиним умислом, це становитиме епізоди одного триваючого кримінального правопорушення.
Встановлення ознаки систематичності вчинення домашнього насильства.	Доведення факту домашнього насильства.	Постанова ВС від 14.06.2022 у справі No 585/3184/20 (провадження N 51-5266км21) [55].	Факт домашнього насильства не обов'язково доводити. Систематичність як ознака складу злочину відповідно до ст. 126-1 КК, може бути підтверджена попереднім притягненням особи до адміністративної відповідальності.
Встановлення ознаки систематичності вчинення домашнього насильства.	Органи досудового розслідування без фактичного здійснення досудового розслідування.	Постанова ВС від 12.10.2021 у справі No 663/3390/19 (провадження No 51-2098км21) [56].	Ті обставини, що органи досудового розслідування без фактичного здійснення досудового розслідування за заявою потерпілої про притягнення підсудного до кримінальної відповідальності за систематичне вчинення домашнього насильства використали для пред'явлення обвинувачення матеріали, які стосувалися фактів раніше вчинених підсудним уже був притягнутий до адміністративної відповідальності, є підставою для виправдання

			підсудного, оскільки притягнення особи до кримінальної відповідальності двічі за ті самі діяння, кваліфікуючи їх і як адміністративні, і як кримінальні правопорушення, суперечить Конституції України та практиці ЄСПЛ
Кваліфікація як злочину, пов'язаного з домашнім насильством.	Додаткові юридичні заходи у відповідь на соціально небезпечну поведінку особи.	Постанова ВС від 25.02.2021 у справі No 583/3295/19 (провадження No 51-6189км20) [57].	Не має значення, чи було відображено в адміністративному протоколі поліції, в обмежувальному приписі чи в іншому документі факт перших двох актів насильства, кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК, вважається закінченим із моменту вчинення хоча б однієї з трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного). Згідно з ст. 173-2 КУпАП шкода фізичному або психологічному здоров'ю потерпілої особи, передбачена не охоплюється поняттям визначеним у ст. 126-1 КК.
Заборона закриття кримінального провадження.	Посткримінальної поведінка, ступінь її соціальної небезпечності; Призначення покарання в межах санкції ст. 126-1 КК у виді позбавлення волі на строк 2 роки.	Постанова ВС від 20.04.2021 у справі No 457/529/20 (провадження No 51-883км2) [58].	Ті обставини, що підсудний був у минулому неодноразово судимий за вчинення злочинів, пов'язаних із домашнім насильством, та, під час строку погашення судимості знову вчинив діяння, передбачені ст.126-1 КК, свідчать про те, що призначене покарання у виді громадських робіт є недостатнім для його виправлення і запобігання новим епізодам домашнього насильства, з огляду на що висновок апеляційного суду про призначення підсудному покарання у виді позбавлення волі є обґрунтованим
Встановлення ознаки систематичності вчинення домашнього насильства.	Призначення покарання за тяжкі тілесні ушкодження.	Постанова ВС від 12.11.2019 у справі No 522/20208/15-к (провадження No 51-6488км18) [59].	Системний аналіз положень Закону України «Про охорону дитинства», СК і ЦК дає змогу дійти висновку, що амністію не можливо застосувати на підставі п. «в» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2016 році» до особи, яка заподіяла своїй дружині умисне тяжке тілесне ушкодження у стані сильного душевного хвилювання (ст. 123 КК), внаслідок якого потерпіла померла, а двоє малолітніх дітей залишилися без материнського піклування.
Заборона закриття кримінального провадження.	Ряд злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості щодо малолітніх і неповнолітніх.	Постанова ВС від 05.11.2019 у справі No 211/7136/14-к (провадження	Потерпіла від домашнього насильства особа може відчувати загрозу за сукупності обставин, у яких вона опинилася, навіть за відсутності прямо висловлених погроз застосувати насильство. Той факт, що потерпіла не опиралася посяганням на її статеvu свободу, жодним чином не може свідчити про добровільний характер статевого акту, будучи свідченням атмосфери домашнього насильства в сім'ї, за якої засуджений не мав

		№ 51-5367км18) [60].	потреби в кожному випадку вдаватися до фізичного насильства та прямо виражених погроз насильством. Ураховуючи вік потерпілої, умови її проживання, неодноразове застосування насильства й погроз щодо неї та її сестри, нездатність матері їх захистити, невдалу спробу знайти захист у правоохоронних органів (що жодним чином не змінило їхнє становище), неможливо заперечити, що потерпілі перебували в безпорадному стані. Повторювані насильство та погрози з боку засудженого не могли не створити відчуття постійної загрози застосування насильства в разі, якщо потерпілі відмовляться виконувати його накази.
Встановлення ознаки систематичності вчинення домашнього насильства.	Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК)	Постанова ВС від 02.11.2021 у справі № 450/1146/14-к (провадження № 51-3650км21) [61].	Адміністративним правопорушенням про вчинення домашнього насильства за ст. 173-2 КУпАП, може бути не тривалим чи систематичним, однак злісний характер діяння винуватої особи стосовно дитини є ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 166 КК за умови злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, так і у формі дії (фізичне та психічне насильство, жорстоке ставлення тощо) та в разі настання тяжких наслідків для потерпілої особи.
Встановлення ознаки систематичності вчинення домашнього насильства.	Нові епізоди насильства.	Постанова ККС (від 12.10.2021 у справі №663/3390/19)	У справі №236/2450/20 ККС принцип юридичної відповідальності non bis in idem («двічі за одне й те саме не карають») застосовується до випадків притягнення до відповідальності за одні й ті ж діяння кваліфіковані як адміністративні правопорушення і кримінальне. Тому що інкримінованому злочину у значенні ст.126 ¹ КК, притаманний елемент складу як систематичність й повторюваності, нові епізоди можуть не утворювати нового злочину, а будуть його продовженням. Тобто повідомлення особою про новий епізод домашнього насильства, який стався після того, як уже розпочалося розслідування за ст.126 ¹ КК, не потребує додаткового внесення в ЄРДР нового запису про кримінальне правопорушення.

За статистичними даними та результатами перевірки зазначених кримінальних даних, кожен восьмий випадок домашнього насильства вчиняється з особливою жорстокістю - 13,2 %, у той час як сьомий із садизмом - 15,4 % , кожен шостий із знущанням над потерпілим - 16,9% [63].

Також дуже важливо, що в Кримінальний кодекс внесена можливість карати злочинця під час воєнного стану більш суворо, однак такі випадки якщо й є, їх не видно.

У підсумку розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, має важливе значення врахування різних способів у який може бути скоєно злочин домашнього насильства, його приховування, мотиви з яких його було вчинено, це означає має бути досліджено всі криміналістичні та кримінально-правові ознаки кримінального правопорушення.

Чим важчим є правопорушення, тим більшу тенденцію мають правоохоронні органи підтримувати публічне обвинувачення з огляду на громадський інтерес, незважаючи на відкликання жертвою скарги.

Отже, на сьогодні ККС ВС сформував сталу практику та правові позиції щодо розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством.

Домашнє насильство здійснюється не лише безпосередньо сім'ї чи її членом, а може стосуватися також інших осіб, які пов'язані спільним побутом і мають взаємні права й обов'язки, наприклад, за умови спільного проживання тощо.

Систематичність вчинення домашнього насильства є обов'язковою ознакою кваліфікації діянь за ст. 126-1 КК, систематичність у цьому випадку означатиме повторюваність епізодів домашнього насильства протягом певного проміжку.

КПК не передбачає необхідності доведення факту домашнього насильства певним видом доказів.

7. Напрямки удосконалення законодавства щодо захисту від домашнього насильства в Україні

Україна офіційно завершила ратифікацію Стамбульської конвенції, 20 червня 2022 року і це є величезним досягненням у боротьбі з домашнім насильством в

Україні [64]. Однак Стамбульська конвенція була ратифікована Україною із заявами та застереженнями.

Очевидно, що коли країна приєднується до міжнародної угоди то бере на себе зобов'язання виконувати її положення, але не все можна одразу реалізувати, також з огляду на збройну агресію російської федерації, Україна не може гарантувати виконання зобов'язань на всій території України.

У застереженнях міститься, Україна не розглядатиме ті положення Стамбульської конвенції, виконання яких передбачає внесення змін до Основного закону - Конституції України, крім того та Сімейного кодексу України та інших законів щодо інститутів шлюбу, сім'ї. Однак Конвенція не містить визначення поняття «сім'я» і не встановлює якогось конкретного типу сімейних відносин та не сприяє поширенню такого типу, тому ці застереження зайві. Та не виплачуватиме компенсацій постраждалим до приведення національного законодавства у відповідність до Стамбульської конвенції [65]. Потрібні редакції національних законів, зокрема щоб усунути дискримінаційні моменти щодо чоловіків. Створення публікацій для розповсюдження, посібників і навчальних матеріалів, газетних статей і телевізійних програм і кампаній з підвищення обізнаності населення та проведення опитувань серед груп високого ризику.

Важливе місце має посісти принцип найвищого рівня захисту постраждалих від гендерно обумовленого насильства який вона забезпечує.

Також подолання перешкод на шляху до доступу до правосуддя має покращити стан захисту прав жертв та підвищити ефективність кримінального переслідування. У кінцевому підсумку це має призвести до зменшення загального рівня насильства щодо жінок.

Співробітники правоохоронних органів та сфери юстиції є важливими партнерами при реалізації заходів, спрямованих на ефективне запобігання та боротьбу з домашнім насильством. Роль прокурорів, суддів і поліції особливо важлива для уникнення вторинної віктимізації й гарантування безпеки жертв, що беруть участь у розслідуванні чи судовому провадженні.

Загалом, для боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством зміни, які були внесені до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу мають системний характер та покликані створити правові передумови для адаптації національного закону до міжнародних стандартів.

Українським професіоналам кримінальної юстиції та юристам-правозахисникам у своїй роботі з постраждалими від домашнього насильства потрібно взяти до уваги ключові міжнародні практики .

Підхід, орієнтований на постраждалих, є основною метою фахівців у сфері кримінального правосуддя та юристів-правозахисників у своїй роботі з жертвами.

Цей підхід стосується політики, процедур, які надають пріоритет правам, потребам і бажанням постраждалих.

Необхідні заходи з підвищення обізнаності про домашнє насильство, проведення інформаційних кампаній, проведення спеціальних тренінгів і вебінарів має стати важливим питанням, на яке мають бути орієнтовані зусилля; підтримки органів поліції у зміцненні безпеки жінок зокрема з практичними посібниками; підтримка жіночих правозахисних організацій; кращого захисту з допомогою створення притулків для шукачів прихистку від насилля в сім'ї [66].

Головна проблема притулків зараз - це те, що їх небагато. Захист і профілактика, а також необхідні судові дії, це багато в чому залежать від зусиль, спрямованих на вирішення цієї проблеми. Правові дії слід вживати більш терміново, такі дії мають надавати доступ до інформації для людей про проблему домашнього насильства, що вони повинні робити, щоб захистити себе чи не робити, які товари, послуги доступні та як вони можуть отримати до них доступ.

Це можна зробити шляхом роздачі листівок, розвішування плакатів та цілодобової гарячої лінії, щоб приймати оперативно інформацію про такі злочини і невідкладно передавати її поліцейським, а також надавати б консультації та допомогу . Україна зобов'язана відкрити достатню кількість притулків для осіб, що страждають від домашнього насильств [67].

У всіх видах діяльності військовий і поліцейський компоненти кримінального правосуддя повинні дотримуватися керівних принципів ООН, тобто стандартних

керівних принципів щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, для військовослужбовців [68].

Поліція та військові посадові особи, військовий персонал не мають базової обізнаності, розуміння проблеми, особливо якщо йдеться про поводження з жертвами сексуального насильства.

Поліція та військові повинні бути ознайомлені зі стандартами поводження з постраждалими.

Всі потерпілі мають право на те, щоб бути повідомлені про прогрес і розвиток їх справи і прийняті рішення. Інформована згода на те, як буде використовуватися інформація про постраждалих, є обов'язковою. Дізнатися, кого інформувати, до якого постачальника послуг звертатися та інше [69].

Потерпілі від злочинів повинні мати конституційне право отримання компенсації за заподіяні злочином фізичні, емоційні, психічні та інші травми.

Слід розробити відповідний посібник із запобігання та реагування на випадки домашнього насильства. Ефективне функціонування цивільних судів під час війни також є важливим моментом для розгляду.

Постійна підтримка постраждалих, сімей жертв і співробітників громадянського суспільства, які беруть участь у документуванні та захисті, включаючи критично важливий доступ до прямих психосоціальних, юридичних, цифрових послуг, фізичної безпеки та направлення психіатричних послуг [70].

На жаль, в Україні не було цілісної державної політики щодо правового захисту та відшкодування на користь тих, хто пережив домашнє насилля. Робота над цією законодавчою процедурою відіграла б важливу роль у визнанні злочинів, що тривають, доступі до засобів правового захисту та відшкодування для постраждалих і жертв, розслідуванні та судовому переслідуванні, та була б належною реакцією на тяжкі злочини.

Комплексне відшкодування вимагає поєднання заходів реституції, компенсації, реабілітації, сатисфакції та гарантій неповторення [71].

Внаслідок цього існує правове та етичне зобов'язання розробити комплексну державну політику в Україні щодо правового захисту та відшкодування на користь

постраждалих від домашнього насилля, ознайомлення суб'єктів, які працюють у кримінальній юстиції, зі стандартними рекомендаціями ООН щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, для військовослужбовців. Вимоги відповідальності та справедливості мають бути забезпечені ефективною роботою судів. Підхід, орієнтований на постраждалих, є основною метою фахівців у сфері кримінального правосуддя та юристів-правозахисників у своїй роботі з жертвами.

Отже, в цілому простежуються позитивні зміни спрямовані на демократизацію, права людини, покращення існуючих механізмів протидії проблемі домашнього насильства та їх правових засад.

Загалом, зміни до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального носять системний характер та покликані створити правові передумови для боротьби та протидії домашньому насильству.

Потрібні редакції національних законів, зокрема щоб усунути дискримінаційні моменти щодо чоловіків.

Існує правове та етичне зобов'язання розробити комплексну державну політику в Україні щодо правового захисту та відшкодування на користь постраждалих від домашнього насилля, ознайомлення суб'єктів, які працюють у кримінальній юстиції, зі стандартними рекомендаціями ООН щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, для військовослужбовців. Вимоги відповідальності та справедливості мають бути забезпечені ефективною роботою судів. Підхід, орієнтований на постраждалих, є основною метою фахівців у сфері кримінального правосуддя та юристів-правозахисників у своїй роботі з жертвами.

Отже, напрямами вдосконалення законодавства щодо захисту від домашнього насильства в Україні є:

- редакції національних законів щодо дискримінації чоловіків з метою уникнення колізій у судовій практиці;
- розробка комплексної державної політики в Україні щодо правового захисту та відшкодування на користь постраждалих від домашнього насилля;

- ознайомлення суб'єктів, які працюють у кримінальній юстиції, зі стандартними рекомендаціями ООН щодо сексуального насильства;
- впровадження політики та процедур, які надають пріоритет правам, потребам і бажанням постраждалих;
- проведення заходів з підвищення обізнаності щодо домашнього насильства (проведення інформаційних кампаній, спеціальних тренінгів і вебінарів орієнтованих на підтримку органів поліції у зміцненні безпеки жінок щодо підтримки жіночих правозахисних організацій, створення притулків для шукачів прихистку від насилля в сім'ї тощо);
- уникнення вторинної віктимізації й гарантування безпеки жертв, що беруть участь у розслідуванні чи судовому провадженні через прокурорів, суддів і поліцію. Тісне міжвідомче співробітництво між цими суб'єктами є ключем до всіх етапів розслідування провадження з метою забезпечення засуджень і донесення повідомлення про те, що домашнє насильство - неприйнятне.

ВИСНОВКИ

1. У результаті дослідження здійснено аналіз формування поняття домашнього насильства, яке визначене у ряді міжнародних правових документів: Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція, 2011 р.), Декларації про усунення насильства проти жінок ООН (1993 р.).

Встановлено, що домашнє насильство - це модель образливої поведінки в будь-яких стосунках, яка використовується одним партнером для отримання або збереження влади та контролю над іншим партнером. Проявом домашнього насильства можуть бути фізичні, сексуальні, емоційні, економічні чи психологічні дії або погрози дій, які впливають на іншу особу.

Жертвою домашнього насильства може стати кожна людина. За даними Міністерства юстиції США, найчастіше жертвами жорстокого поводження стають жінки, а кривдниками – чоловіки. Тому, насильство щодо жінок є пріоритетною проблемою охорони здоров'я в усьому світі.

Здійснено класифікацію видів домашнього насильства залежно від його жертви (жінки, діти, чоловіки, люди нетрадиційної орієнтації, особи з ЛГБТ спільноти, люди з обмеженими можливостями, люди похилого віку, батьки з боку дітей) та форм домашнього насильства (фізичне, емоційне, психологічне, сексуальне, фінансове та духовне насильство).

Встановлено, що в основі права на захист від домашнього насильства лежить публічний інтерес. Жертви домашнього насильства мають певні права відповідно до національного законодавства. Свобода від насильства є правом людини, яке міститься в багатьох міжнародних угодах. Захист постраждалої особи від домашнього насильства здійснюється через судовий та адміністративний порядок.

Право на захист передбачає сукупність дій, засобів, за допомогою яких здійснюється поновлення права особи, що зазнало порушення. Згідно зі Стамбульською конвенцією, його реалізація здійснюється за зверненням особи або за ініціативою уповноваженого органу. Суб'єктом права на захист від домашнього насильства є особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі.

2. У результаті дослідження системи міжнародного права про запобігання та протидію домашньому насильству встановлено, що закони є основою нормативної бази щодо боротьби з домашнім насильством, але самі по собі недостатні. Безпрецедентна кількість країн має закони проти домашнього насильства, сексуального насильства та інших форм насильства. Однак у виконанні цих законів залишаються гендерні проблеми, які обмежують доступ жінок і дівчат до безпеки та правосуддя. Гендерне насильство також впливає на економічну продуктивність і зростання, оскільки жінки позбавлені або не можуть скористатися основними правами на освіту, підвищення кваліфікації та працевлаштування.

3. Проаналізовано досвід міжнародно-правової практики захисту від домашнього насильства. Судова практика Європейського суду з прав людини є корисним джерелом для держав, які прагнуть ефективно виконувати свій міжнародний обов'язок щодо захисту осіб від домашнього насильства. у рішеннях ЄСПЛ зазначається, що саме на державу покладається відповідальність за подолання усіх форм насильства, яке не повинно вважатися приватною справою. Держави зобов'язані запобігати, розслідувати, карати та відшкодовувати будь-які порушення міжнародних прав стосовно домашнього насильства. ЄКПЛ не зосереджується специфічно на домашньому насильстві, однак теж використовується щодо боротьби з ним.

Виділено конкретні права людини, які можуть бути порушені внаслідок домашнього насильства: право на життя, заборона дискримінації, право на особисте та сімейне життя, право на справедливий суд, заборона дискримінації (закріплені в Європейській конвенції з прав людини та основоположних свобод), порушення яких може виникнути внаслідок актів домашнього насильства. Знаковими справами ЄСПЛ у боротьбі з домашнім насильством є: справа «Опуз проти Туреччини», Єремія та інші проти Республіки Молдова, М. С. проти Болгарії, Дурмаз проти Туреччини, Х та У проти Нідерландів, Б. В. проти Бельгії.

4. У результаті дослідження сучасного стану захисту від домашнього насильства можемо констатувати позитивні зрушення щодо удосконалення існуючих

механізмів протидії домашньому насильству, які умовно орієнтуються на демократичні та правові засади, а також визнання прав людини.

Зміни до Кримінального та процесуального кодексу України носять системний характер та покликані створити правові передумови для боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством загалом.

5. Аналіз тенденцій розвитку міжнародно-правового регулювання захисту від домашнього насильства вказує на актуальні проблеми правового регулювання щодо:

підвищення рівня захисту постраждалих від гендерно обумовленого насильства;

покращення стану захисту прав жертв домашнього насильства та підвищення ефективності кримінального переслідування осіб, які вчинили насильство, з метою зменшення загального рівня домашнього насильства;

викорінення домашнього насильства шляхом впровадження Законів і міжнародних документів що супроводжуватимуться справжньою зміною ставлення до згаданої проблеми.

6. Визначено напрямки вдосконалення законодавства щодо захисту від домашнього насильства в Україні:

редакції національних законів щодо дискримінації чоловіків з метою уникнення колізій у судовій практиці;

розробка комплексної державної політики в Україні щодо правового захисту та відшкодування на користь постраждалих від домашнього насилля;

ознайомлення суб'єктів, які працюють у кримінальній юстиції, зі стандартними рекомендаціями ООН щодо сексуального насильства;

впровадження політики та процедур, які надають пріоритет правам, потребам і бажанням постраждалих;

проведення заходів з підвищення обізнаності щодо домашнього насильства (проведення інформаційних кампаній, спеціальних тренінгів і вебінарів орієнтованих на підтримку органів поліції у зміцненні безпеки жінок щодо підтримки жіночих правозахисних організацій, створення притулків для шукачів прихистку від насилля в сім'ї тощо);

уникнення вторинної віктимізації й гарантування безпеки жертв, що беруть участь у розслідуванні чи судовому провадженні через прокурорів, суддів і поліцію. Тісне міжвідомче співробітництво між цими суб'єктами є ключем до всіх етапів розслідування провадження з метою забезпечення засуджень і донесення повідомлення про те, що домашнє насильство - неприйнятне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Capaldi Deborah. A Systematic Review of Risk Factors for Intimate Partner Violence. *Partner Abuse*. 2012. № 3 (2). P. 231–280. DOI: <http://dx.doi.org/10.1891/1946-6560.3.2.231>.
2. Department of Justice changes definition of domestic violence. URL: <https://www.wgvunews.org/news/2019-03-13/department-of-justice-changes-definition-of-domestic-violence>.
3. Violence Against Women and Children. URL : <https://www.ijm.org/our-work/violence-women-children>.
4. Міністерство юстиції США. Intimate Partner Violence - St. Lawrence University www.stlawu.edu. 2012. URL: <https://www.stlawu.edu/inti...>
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству. URL : <https://ips.ligazakon.net/document>.
6. Wallace Harvey . Characteristics of family violence. У Wallace, Harvey. *Family violence: legal, medical, and social perspectives*. Boston. Massachusetts : Pearson, 2005. P. 2.
7. Насильство як сексуальний злочин. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/nasylstvo-ia-ks seksualnyy-zlochyn/>.
8. Kelly Gary. *Sexuality today*. New York. NY : McGraw-Hill, 2011.
9. Frequently asked questions: Types of violence against and girls. URL: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>.
10. Nine Types of Violence and Abuse. URL: https://www.gov.nl.ca/vpi/files/nine_types_of_violence.pdf.
11. Who are the victims of domestic violence and abuse? URL: <https://fisd.liverpool.gov.uk/kb5/liverpool/fsd/advice.page?id=IWILAQoNItA>.
12. Family Violence Statistics: Including Statistics on Strangers and Acquaintances. Bureau of Justice Statistics, U.S. Department of Justice. URL: <https://bjs.ojp.gov/library/publications/family-violence-statistics-including-statistics->

strangers-and-acquaintances.

13. Straus Murray A. Domestic violence: are women as likely as men to initiate physical assaults in partner relationships: YES: "Physical assaults by women partners: a major social problem". У Walsh, Mary Roth. Women, men and gender: ongoing debates. New Haven: Yale University Press, 1997. P. 219.

14. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL : <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/ /conventions/treaty/210>.

15. Доповідь ГРЕВІО розкриває тенденції у боротьбі з насильством стосовно жінок. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/grevio-report-reveals-trends-in-stopping-violence-against-women>.

16. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

17. Domestic Violence & Human rights. URL: <https://www.cilvektiesibugids.lv/en/themes/domestic-violence/what-is-domestic-vio>

18. [lence/domestic-violence-human-rights](https://www.cilvektiesibugids.lv/en/themes/domestic-violence/what-is-domestic-vio).

19. Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

20. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

21. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

22. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

23. UN Treaties on Domestic Violence. URL: https://www.stopvaw.org/un_treaties_and_conventions.

24. Human Rights and Domestic Violence. URL: <https://maclegal.net.au/wp-content/uploads/2015/09/Human-Rights-and-DV.pdf>.

25. OHCHR - World Conference on Human Rights. URL: www.ohchr.org.

26. Гендерна рівність та відповідь на домашнє насильство в приватному секторі в Україні : заклик до дій. URL : <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%90%20%D0%A0%D0%86%D0%92%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%20%281%29.pdf>.

27. Domestic violence and its impact on the world of work. URL : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---gender/documents/briefingnote/wcms_738117.pdf.

28. Recommendation and documents concerning violence against women. URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/recommendation-rec-2002-5-and-other-tools-of-the-council-of-europe-concerning-violence-against-women>.

29. Судове рішення Палати ЄСПЛ у справі «Опуз проти Туреччини» (Opuz vs. Turkey). Прес-реліз - Судові рішення Палати ЄСПЛ. Дата публікації 09/06/2009. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-2759276-3020932>.

30. Судове рішення у справі «Єремія та інші проти Республіки Молдова» (Eremia and Others v. the Republic of Moldova). Прес-реліз - Судові рішення Палати ЄСПЛ. Дата публікації 28/05/2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-4371757-5247345>.

31. Судове рішення Палати ЄСПЛ у справі «М.С. проти Болгарії» (M.C. v. Bulgaria). Прес-реліз - Судові рішення Палати ЄСПЛ. Дата публікації 04/12/2003. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-883968-908286>.

32. Case of X and Y v. the Netherlands (Справа «Х та Y проти Нідерландів»). Судове рішення (Правові оцінки та справедлива сатисфакція). Дата публікації 26/03/1985. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57603>.

33. Судове рішення у справі «Б. В. проти Бельгії» (B.V. v. Belgium) Прес-реліз - Судові рішення Палати ЄСПЛ. Дата публікації 02/05/2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-5704871-7238960>.

34. Responses_to_Domestic_Violence_in_Germany_in_a_European_Context. URL: <https://www.researchgate.net/publication/318172374>.

35. Особливості розгляду справ, пов'язаних із домашнім насильством. URL:

<https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/Curriculum-Adjudicating-Domestic-Violence-Cases.pdf> .

36. Mehr Schutz bei hauslicher Gewalt. URL: <https://www.bmfsfj.de/resource/blob/121760/b227b8b02448a576045c444efe81b792/mehr-schutz-bei-haeuslicher-gewalt-englisch-data.pdf>.

37. Allgemeines Gesetz zum Schutz der öffentlichen Sicherheit und Ordnung. URL: <https://gesetze.berlin.de/bsbe/document/jlr-ASOGBE2006rahmen>.

38. Gesetz über die Aufgaben der Bayerischen und Befugnisse Polizei. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayPAG>. Polizeigesetz des Landes Nordrhein-Westfalen. URL: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=312007112110003603

39. Legal provisions. URL: <https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/fighting-domestic-violence/urope/germany/topics/1legal-provisions>.

40. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

41. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 5. Ст. 561.

42. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.

43. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації : Закон України від 14.03.2018 р. № 2334-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2334-19#Text>.

44. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за

злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : Закон України від 19.12.2019 р. № 409-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#Text>.

45. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами Закон України від 06.12.2017 р., який набрав чинності 11.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.

46. Кримінальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n3411>.

47. Застосування запобіжного заходу. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protseualniy_kodeks_ukraini_stattya_194/.

48. Застосування положень КК та КПК стосовно кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством у контексті міжнародних стандартів: адвокат Гловюк. URL: <https://advokatpost.com/domashnie-nasyilstvo-u-svitli-natsionalnoho-zakonodavstva-ta-praktyku-iespl-advokat-iryna-hloviuk/>.

49. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

50. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.

51. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>.

52. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679> 54.

53. Прес-реліз – Судові рішення

54. Палати ЄСПЛ. Дата публікації 28/05/2013. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-4371757-5247345>.

55. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі

Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення , пов'язані з домашнім насильством. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745> .

56. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення , пов'язані з домашнім насильством. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100544936>.

57. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>.

58. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення , пов'язані з домашнім насильством. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96503082>.

59. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення , пов'язані з домашнім насильством. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85836384>.

60. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення , пов'язані з домашнім насильством. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85805151>.

61. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення , пов'язані з домашнім насильством. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100957076>.

62. Правові та кримінологічні засади запобігання насильства в сім'ї : навч. посіб. / за ред. О. М. Джужі, І.В. Опришка, О.Г. Куліка., Київ : НАВСУ, 2005.

63. Стрельченко О. Г. Шевченко Л. В. Співвідношення понять «домашнє насильство» та «насильство в сім'ї»: порівняльно-правовий аспект. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/34402>.

64. Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3510971-ukraina-ratifikuvala-stambulsku-konvenciu.html>.

65. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319->

20#Text

66. Притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства: алгоритм створення й забезпечення роботи. Метод. посіб. / за заг. ред. О. О. Кочемировської. Київ : ФОП Клименко, 2020. 80 с.

67. Б'є - значить сяде: Україна отримала нові закони проти домашнього насильства. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42567278>.

68. Handbook for United Nations Field Missions on Preventing and Responding to Conflict-Related Sexual Violence. URL: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2020/06/2020.08-UN-CRSV-Handbook.pdf>.

69. Блага А. Б., Тунтула О. С., Кочемировська О. О. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навч. посіб. Миколаїв : ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.

70. DRL Survivor-Centered Conflict-Related Sexual Violence Documentation in Ukraine. URL: <https://www.state.gov/drl-survivor-centered-conflict-related-sexual-violence-documentation-in-ukraine/>

71. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія / за заг. ред. А. О. Галая. Київ : КНТ, 2014. 160 с.